

прагнення нав'язувати іншим свою точку зору, домінувати в системі міжособистісних стосунків.

Як засвідчило дослідження, сформульована гіпотеза доведена. Дійсно, процес реадаптації учасників бойових дій обумовлений показником їх посттравматичного зростання. Зокрема, учасники бойових дій, які характеризуються вираженими ознаками посттравматичного стресового розладу, справді, мають низький показник загальної адаптації, проблеми в спілкуванні з оточуючими людьми, проблеми пристосування до норм соціального оточення в мирному часі, виражений емоційний дискомфорт, знижений адаптивний потенціал. Натомість, учасники бойових дій, які характеризуються вираженим посттравматичним зростанням, дійсно, характеризуються ознаками соціально-психологічної адаптованості, пристосовуються до системи комунікацій в умовах мирного життя, набувають ознак емоційної стійкості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лукомська С. О. Посттравматичне зростання: теоретичні підходи, емпіричні методики та практичні рекомендації. *Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: Психологічна теорія і практика*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. С. 216–236.
2. Маркова М. В., Росінській Г. С. Порушення здоров'я сім'ї демобілізованих військовослужбовців – учасників АТО: психопатологічний, психологічний, психосоціальний і сімейний виміри проблеми. *Український вісник психоневрології*. 2018. №1 (94). С. 78–82.
3. Осьодло В. І., Зубовський Д. С. Кількісний та якісний підхід до оцінювання посттравматичного зростання особистості. *Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі* : тези доп. всеукраїнської наук.-практ. конф., (Мукачево, 17-18 травня 2017 р.). Мукачево: МДУ, 2017. С. 38–40.
4. Чайкіна Н. О. Проблеми адаптації юнаків до строкової служби. *Virtus: Scientific Journal / Editor-in-Chief M. A. Zhurba – March # 25*. СРМ «ASF»: Канада (Монреаль), 2018. С.81–84.

ОСОБЛИВОСТІ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОЄКТУВАННЯ КАР'ЄРИ ШКІЛЬНОЮ МОЛОДДЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Калюжна Ю. І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ikaluzna154@gmail.com*

Сьогодні проблема професійної кар'єри фахівця є досить актуальною, оскільки її зміст найчастіше пов'язують з професійним розвитком, тобто змінами психіки в процесі засвоєння й виконання трудової й професійної діяльності. Особливої значущості вона набуває в

період ранньої юності, коли здійснюється не тільки вибір майбутньої професії, а й окреслюються основні етапи її освоєння та реалізації, передбачаються можливі цілі та засоби досягнення кар'єрних результатів. В умовах воєнного стану цей процес може ускладнитися низкою чинників. До їх складу Бондаренко В. та Нечипорук Л. відносять розуміння того, що в будь-який момент можна втратити базові життєві ресурси; страх за своє здоров'я і життя рідних; деформацію вольової сфери; когнітивний дисонанс між досвідом та дійсністю, деактивацію діяльнісно-практичного компонента поведінки школяра [6]. Тому проблема окреслення майбутньої професійної кар'єри учнями потребує особливої уваги як з боку науковців, так і педагогів та практичних психологів.

Під кар'єрою можна розуміти певну модель життєвого успіху, у якій відображаються основні уявлення людини про пріоритетний життєвий шлях. На практиці вона реалізується як розробка життєвих планів особистості і є важливою умовлю її професійного самовизначення [7]. Аналізуючи психологічний зміст поняття кар'єри у роботах вітчизняних психологів, можна вирізнити кілька основних її психологічних компонентів [2, 3, 7].

По-перше, це мотиваційно-цільовий компонент, до складу якого входять система потреб, мотивів та цінностей, сенсоутворюючі життєві цілі. Кар'єрні орієнтації також включаються до цього компонента, оскільки визначають значущість успіху у професійній діяльності і особливості необхідного для цього саморозвитку особистості.

Друга складова кар'єри охоплює окреслення особистістю стратегії обрання кар'єри, визначення послідовних етапів її проектування та періодів реалізації. Саме цей аспект включає освоєння основних засобів (як матеріальних, так і функціональних), необхідних для успішного досягнення бажаної кар'єри. Процесуальний аспект кар'єри залежить і від широкого кола чинників зовнішнього середовища до яких можна віднести стабільність місця проживання та працевлаштування, сімейні обставини тощо.

Третя складова кар'єри відображає її результативний аспект. Вона передбачає досягнення ролей і позицій у професійній діяльності та формування фахової досвідченості.

Проблема змісту та структури особистісної готовності до проектування професійної кар'єри у школярів потребує подальшого поглибленого вивчення та конкретизації.

У сучасних наукових джерелах з питання налаштування особистості на продуктивну професійну працю вирізняються різні теоретичні підходи до вивчення проблеми психологічної готовності до діяльності [1, 3-5].

Серед них, насамперед, можна вирізнити особистісний та функціональний. У контексті особистісного підходу психологічна

готовність до професійної праці визначається як суттєвий компонент розвитку її суб'єкта. У рамках функціонального підходу готовність до професійної праці розглядається як певний стан психічних функцій, який забезпечує ефективне виконання працівником обов'язків.

Для розвитку психологічної готовності до професійної праці є особливо важливим вивчення її функціонального аспекту. Саме у його рамках можна виявити основу методичної розробки засобів формування складових готовності шкільної молоді до процесу проектування майбутньої кар'єри.

З точки зору функціонального підходу аналізу готовності до професійної діяльності, варто досліджувати у комплексі здатність студентів визначати мету кар'єрного розвитку, засоби її реалізації (особистісні якості як функціональні засоби праці) та результати зусиль, які вказували б на успішне просування у професійному розвитку.

Метою нашого дослідження було виявлення налаштованості школярів на реалізацію цих етапів професійної праці у ході проектування кар'єри. Нами було застосовано методика А. Карманова «Мета – Засіб – Результат» та анкетування учнів 9-11 класів шкіл м. Полтави. Вибірка досліджуваних складала 100 осіб віком 15-17 років.

Результати емпіричного дослідження дозволяють прийти до таких висновків.

У цілому школярі розуміють значення постановки системи послідовних цілей у ході розв'язання професійних задач та усвідомлюють важливість окреслення мети кар'єрного шляху. Проте 67% опитаних мали утруднення при її чіткому формулюванні. Школярі ще недостатньо вирізняють основні аспекти майбутньої професійної діяльності її специфіку. Окреслення конкретних проміжних професійних цілей відбувалося ефективніше. Так, наприклад, учні вказували на необхідність отримати фахову освіту та практичний досвід. При цьому майже кожен третій учень висловлював сумніви у тому, що ці цілі вдасться реалізувати вчасно і в повному обсязі, зважаючи на воєнний стан в Україні. Це свідчить про утруднення самостійного вирішення орієнтирів як у виконанні професійних дій, так і у проектування власного кар'єрного шляху. Тому значна частина школярів виявили схильність прийняти вказівку чи допомогу дорослих, посилаючись на їх професійний авторитет при формулюванні мети кар'єрного розвитку.

За шкалою « Засоби » виявилось, що опитувана молодь відчуває періодичні значні труднощі як у виборі засобів праці у цілому, так і для реалізації професійної кар'єри зокрема. Анкетування школярів виявило, що 42% з них пов'язували це з невиразністю поставленої мети на шляху кар'єрного зростання та невеликою імовірністю її досягнення за рахунок власних зусиль. Третина учнів при опитуванні вказували також на відсутність практичного досвіду як основну причину ускладнень у виборі необхідних засобів та прийомів виконання типових конкретних

професійних завдань. У цілому школярі ще недостатньо усвідомлюють значущість професійно важливих якостей особистості (відповідальності, самостійності, тощо) як функціональних засобів праці, які забезпечують успішне кар'єрне зростання у майбутньому.

Оцінка за шкалою «Результат» показала, що самостійно оцінити віддалені результати кар'єрного зростання учням досить нелегко. Переважно їх оцінка здійснюється в емоційному плані. Так, 71% опитуваних відзначали, що висока оцінка потенційного вдалого результату викликає зазвичай перебільшені позитивні емоції, а низька – переживання розчарування та тривоги. Стосовно оцінки результативності діяльності у далекій перспективі, у ході проектування кар'єри, школярі наголошували на необхідності такої організації навчального процесу та виховних заходів, яка б поєднувала суттєві аспекти розвитку готовності до цілеспрямованого зростання у професійній сфері.

Отже, аналіз проблеми свідчить про важливість комплексного застосування різних шляхів розвитку психологічної готовності до проектування професійної кар'єри учнями, яке дозволяє залучити їх до опанування конкретними прийомами аналізу її змісту, до розв'язання значущих ситуацій, створює умови не лише для підвищення пізнавальної активності кожного, а й сприяє формуванню орієнтації школярів на вдосконалення якостей особистості, особливо важливих для професійного саморозвитку у ході реалізації подальшої професійної кар'єри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан Л. М. Психологічна готовність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. *Актуальні проблеми психології*. Том XI. Вип. 14. Київ, 2016. С. 5–13.
2. Гончарова Н. О. Психологічні особливості формування кар'єрних орієнтацій студентів. *Психологія і особистість*. 2020. №2. С.223–233.
3. Карамушка Л. М. Психологічна готовність студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри: зміст, структура, рівень і чинники. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2013. Вип. 16. С. 211–219.
4. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ : Знання, 1989. 48 с.
5. Моначин І. Л., Попик Т. В. Сутність поняття психологічної готовності до діяльності. *Актуальні задачі сучасних технологій* (м. Тернопіль, 17-18 листопада 2016 р.) : мат-ли V Міжнар. наук.-техн. конф. молодих учених та студентів. С. 351–352.
6. Нечипорук Л. Особливості соціалізації підлітків в умовах воєнного стану в Україні. *Інноватика у вихованні*. 2024. Вип. 20. С.89–95.
7. Планування й розвиток професійної кар'єри учнівської молоді у системі професійно-технічної освіти: навчальний посібник / [С. В. Алексеєва, Л. М. Єршова, Д. О. Закатнов, В. Т. Лозовецька, В. Ф. Орлов]; за ред. Д. О. Закатнова. Житомир: Полісся, 2018. 186 с.